

Falstad og Stiftelsen Falstadsenteret

Falstadsenteret ligger i landbruksbygda Ekne, to mil sør for Levanger i Nord-Trøndelag. Bygdesenteret har barnehage, barneskole, kirke og lokalbutikk. Falstadbygningen ligger vakkert til i utkanten av sentrum, midt i et åker- og skoglandskap og ca. 300 meter fra Trondheimsfjorden.

Bygningen ble satt opp i 1921 som særavdeling for Falstad Oppdragelsesanstalt, et skolehjem for 'vanartede guttebørn', etablert i 1895. Med forbilder i tradisjonell fengsels- og tukthusarkitektur, organiserte arkitekt Claus J. Hjelte bygningsmassen i fire fløyer omkring en rektangulær luftegård.

Høsten 1941 overtok Gestapo skolen og etablerte 'Strafgefengenenlager Falstad' - en fangeleir for utenlandske krigsfanger og norske politiske fanger. Slik ble Falstad en brikke i det nasjonalsosialistiske leirsystemet. Falstad var en av de største tyske fangeleirene i Norge. Ca 4500 fanger av 13 nasjonaliteter var innom leiren i årene 1941-1945.

Folkemordet på Europas jøder og utryddelseskrigen på Østfronten fikk sine forgreininger til Falstad. Herfra ble norske jøder deportert til tilintetgjørelse i Auschwitz-Birkenau, og flere hundre østeuropeiske krigsfanger og tvangsarbeidere, som var tatt til fange på Østfronten, ble sendt til Falstad. I tillegg ble flere hundre norske politiske fanger deportert fra Falstad til en rekke konsentrasjonsleire på kontinentet. Omkring 220 fanger (derav 43 nordmenn, 74 jugoslaver og om lag 100 sovjetere) ble henrettet i Falstadskogen, som i dag er et nasjonalt kulturminne og krigsgravplass.

I 1945 huset anlegget 'Inherad tvangsarbeidsleir' for landssvikerdømte. Ca 5000 NS-medlemmer, sympatisører og medløpere sonet straff her mellom 1945 og 1949.

Etter denne perioden gikk anlegget gjennom en omfattende ombygging, før det igjen skulle få skolefunksjon. Fra 1951 til 1992 ble bygningen brukt som spesialskole for 'evneveike'.

Stiftelsen Falstadsenteret ble opprettet i 2000. Etter ny, omfattende rehabilitering og delvis ombygging ved Statsbygg flyttet senteret inn i den gamle skolebygningen høsten 2006. Bygningen rommer i dag en permanent museumsutstilling, arealer for temporære utstillinger, bibliotek, møterom og konferansesal, overnattingsrom, spisesal og kjøkken, samt kontorlokaler for ansatte.

Falstadsenteret fungerer nå som et nasjonalt studiesenter for krigens fangehistorie, erindringskultur og menneskerettigheter. Gjennom undervisning, forskning og formidling søker Falstadsenteret å belyse realhistoriske fakta knyttet til stedet og samtidig ta sted, historie og samtidsperspektiver aktivt i bruk for å skape bevissthet om menneskerettighetsbrudd og politisk massevold. På denne måten knyttes anvendelsen av stedet til begrepet historiebevissthet, forstått som den indre sammenhengen mellom tolkning av fortiden, forståelse av nåtiden og perspektiver på fremtiden.

Debatten omkring Falstadsenterets innhold og profil har i perioder vært opphetet. Senterets ønske om å belyse stedets samlede historie har blitt møtt med sterke reaksjoner, bl.a. fra krigsveteraner og pårørende med personlig forhold til krigshistorien. Falstadsenteret har valgt å konsentrere selve museumsutstillingen omkring krigsårene, mens skolehjemshistorien og historien om tvangsarbeidsleiren – begge eksempler på en marginalisert erindringskultur - inngår som didaktiske elementer i virksomheten. Skolehjemshistorien inngår i konsepter knyttet til skole- og sosialhistorie, mens tvangsarbeidsleiren fungerer som konkret eksempel på demokratiseringsprosesser og på samfunnets håndtering av overgangen fra krig til fred – fra diktatur til demokrati.

Senterets virksomhet er i stor grad rettet mot elever i grunnskole og videregående, og studenter i høyskole- og universitetssektoren. I tillegg er Falstadsenteret møtested for fagpersoner og andre voksne i livslang læring. En rekke seminarer, kurs og konferanser finner sted her årlig.

Stiftelsen Falstadsenteret arbeider i dag etter følgende målsettinger:

- Falstadsenteret skal gjennom undervisning, formidling og forskning fremme respekt for

menneskeverd og humanitet.

- Falstadsenteret skal stimulere til historiebevissthet og samtidsrefleksjon
- Falstadsenteret skal være et internasjonalt, tverrfaglig og nyskapende kompetansemiljø for krigens fangehistorie, erindringskultur og menneskerettigheter.

For mer informasjon om Falstadsenteret, se [senterets egne nettsider](#)